

דף שבועי

בס"ד

פרשת קדשים, תשפ"ב, מספר 1467

תפיסת הקדושה בראי הפרשנות וההגות היהודית מזה והמחקר האקדמי מזה

משה הלינגר

שידמו ליוצרם כפי האפשר כמו שהיתה הכונה בבריאת האדם כאמרו 'נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדְמוּתֵנוּ' (בר' א:כו).¹

רעיון ההידמות לא-ל, בעיקר בהיבטים המוסריים, הוא רעיון מרכזי בחז"ל, והרמב"ם מדגיש את חשיבותו:

ומצווין אנו ללכת בדרכים האלו הבינונים, והם הדרכים הטובים והישרים, שנאמר 'והלכת בדרכיו'. כך למדו בפירוש מצוה זו: ... מה הוא נקרא רחום אף אתה היה רחום, מה הוא נקרא קדוש אף אתה היה קדוש... וחייב אדם להנהיג עצמו בהן ולהדמות אליו כפי כחו" (משנה תורה, הלכות דעות, פ"א, ה-ו).

על פי הר"ד הלוי סולובייצ'יק, ההידמות לא-ל מאפשרת לאדם להתעלות לעבר מחוזות החירות ולהשתחרר מכבלי ההכרח והאוונס. אולם האדם נדרש לחיות כל חייו במתח דיאלקטי שבין מאמץ ההתעלות והידמות לא-ל לבין כישלונו ("ובקשתם משם", בתוך: איש ההלכה – גלוי ונסתר, ירושלים תשנ"ב, עמ' 186).

ד. קדושה כדרך חיים מוסרית: פרשנים שונים מדגישים את הפן המוסרי שבחיי הקדושה. למשל, רש"י הירש כותב על פסוק ב: "קדושה – להיות מוכן ומזומן לכל מעשה טוב, ואין אדם מגיע למידה זו, אלא אם כן נפשו חדורה מוסריות צרופה. ונמצא, שהיפוכו של הטוב – הנטייה אל הרע – שוב אין לו מקום בנפשו". חיזוק לזיקה שבין קדושה למוסריות אפשר לראות בכך, שהמשך הפרק שנפתח בציווי "קדשים תהיו" כולל ריכוז יחיד במינו של ציוויים מוסריים נעלים כמו איסורי גניבה, שקר, הלנת שכר, קללת חרש ונתינת מכשול בפני עיוור, חובת משפט צדק, אהבת הרע ועוד.

ה. קדושה כמאמץ תמידי של האדם להידבק בה' ולהתעלות מהחומריות שלו: רבי משה חיים לוצאטו, בספרו הידוע "מסילת ישרים", דן במידת הקדושה וכותב (פרק כו): "ההשתדלות הוא שיהיה האדם נבדל ונעתק מן החומריות לגמרי ומתדבק

1. תפיסות שונות של הקדושה בפרשנות ובהגות היהודית לדורותיה:

פרשתנו נפתחת בציווי: "וידבר ה' אל משה לאמר: דַּבֵּר אֶל כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדָשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי ה' אֱ-לֹהֵיכֶם" (וי' יט:א-ב). מה משמעות הציווי "קדשים תהיו"? ומהי קדושת הא-ל? עיון במפרשים מצביע על מספר כיוונים:

א. קדושה כפרישות מאיסורי עריות: הכיוון הזה עולה ע"י רש"י בהקשר לסיום הפרשה הקודמת, העוסקת באיסורי עריות (וי' י"ח): "קדושים תהיו, הוו פרושים מן העריות ומן העבירה, שכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה". המהר"ל מפרש בחיבורו "גור אריה" על פירוש רש"י: "נראה הטעם, שאחר ששם קדושה נאמר על פרישה מן עניני הגוף ותאותיו, יותר ראוי על גדר ערוה, שהם תאות הגוף ביותר".

ב. קדושה כפרישות כללית ואפילו מדברים שאינם אסורים: את הכיוון הזה מפתח בהרחבה הרמב"ן (ובעקבותיו רבנו בחיי ואחרים):

והענין כי התורה הזהירה בעריות ובמאכלים האסורים והתירה הביאה איש באשתו ואכילת הבשר והיין, אם כן ימצא בעל התאווה מקום להיות שטוף בזמת אשתו או נשיו הרבות, ולהיות בסובאי יין בזוללי בשר למו, וידבר כרצונו בכל הנבלות, שלא הוזכר איסור זה בתורה, והנה יהיה נבל ברשות התורה. לפיכך בא הכתוב, אחרי שפרט האיסורים שאסר אותם לגמרי, וצוה בדבר כללי שנהיה פרושים מן המותרות.

ג. קדושה כהליכה בדרכי הא-ל והידמות לו: כיוון זה עולה ממדרש אגדה (בובר, פי"ט ס"ב): "ללמדך שאם ילך אדם בדרכי בוראו קדוש יאמר לו". בדרך זו הולך גם רבי עובדיה ספורנו: "אמר עתה שהכונה בכל אלה האזהרות היא שיהיו קדושים וזה כדי

* פרופ' משה הלינגר, המחלקה למדעי המדינה, אוניברסיטת בר-אילן (ההדגשות במאמר הן של המחבר).

להתקדש בכל מעשיו אף שהם תוך הטבע (פרשת קדושים, שנת תרל"א).

מי שהלך צעד נוסף הוא הראי"ה קוק שפיתח גישה שלפיה הקודש אינו יכול להיבנות בלי הבסיס בחול, ולהפך, על הקודש לזכך את החול: "הקודש השמימי מתברך לפי הערך של היסוד התחתיתי של החול, שהוא מתיחס אליו בטהור" (אורות הקודש, ירושלים תשנ"ב, א, סד). וכן: "הקודש והחול יחד משפיעים הם על רוח האדם, והוא מתעשר על ידי קליטתו מהם מכל אחד את הראוי, מהקודש את אור החיים והפנימיות המהותית, מהחול את הכלי, התפיסה החיצונית" (שם, א, נא).

ז. קדושה אימננטית של עם ישראל לעומת קדושה כדרך של שמירת תורה ומצוות: במחשבה היהודית לדורותיה קיימות שתי אסכולות מנוגדות בסוגיה זו. האחת רואה קדושה כקיימת בפועל בעם ישראל (הכוזרי, הקבלה, המהר"ל והחסידות ועד הרב קוק ותלמידיו בימינו). השנייה סבורה שקדושת עם ישראל היא רק דרך התעלות של שמירת תורה ומצוות (הרמב"ם, המאירי, הספורנו, ה'משך חוכמה' ועד ישעיהו ליבוביץ בימינו). אביא כאן את גישתם המנוגדת של הרב נבנצאל ושל ליבוביץ. בעיני הרב אביגדור נבנצאל:

הציווי "קְדֹשִׁים תִּהְיוּ" מגלה לנו שחיי-קדושה בנויים משילוב של מעשה ה' עם מעשה אדם... ולפיכך, אף שבאופן טבעי "קְדֹשׁ יִשְׂרָאֵל לַה'" מכל האומות (יר' ב:ג), עלינו להוסיף ולשכלל קדושה זו באמצעות מעשינו (שיחות לספר ויקרא, עמ' רל-רלא).

לעומתו, ישעיהו ליבוביץ קובע בחריפות כדרכו:

אם נעמיק להתבונן בפסוקים שהזכרנו, ניווכח כי מושג הקדושה מופיע בהם בשתי רמות. מצד אחד מדובר על קדושה כמציאות נתונה, וזוהי הקדושה המיוחדת לשם יתברך, כגון בביטויים שקראנו: "כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי", "אֲנִי ה' מְקַדְשֶׁכֶם" (וי' יט:א; כ:ח), ומאידך קדושה לגבי האדם, הן האדם היחיד והן עם-ישראל בכללותו, ובמקרה זה אין הקדושה מופיעה כמציאות או כתכונה נתונה, אלא היא מופיעה כדרישה ותביעה המוצגות לאדם... זהו למעשה ההבדל הגדול והיסודי בין מושג הקדושה כפי שהוא קיים באמונת האדם המאמין בא-לוהים והמתגלמת בתורה ובמצוותיה, לבין מושג הקדושה של האמונה האלילית, המגלה קדושה בנתונים טבעיים (שבע שנים של שיחות על פרשת השבוע, ירושלים 2000, עמ' 524-525).

2. תפיסת הקדושה בפילוסופיה ובמדעי החברה – מספר כיוונים בולטים:

בספרו המכונן "הקדושה" (במקור: 1917) פיתח חוקר מדע הדתות והפילוסוף הידוע רודולף אוטו את התפיסה כי הקדוש הוא ה"נומינוז", הרוחניות הא-לוהית שמעבר לרציונליות, שמולה חש האדם

תמיד בכל עת ובכל שעה בא-להיו... והנה האיש המתקדש בקדושת בוראו אפילו מעשיו הגשמיים חוזרים להיות ענייני קדושה ממש".

רעיון הדביקות הפך לאחד מהיסודות המרכזיים בתורת החסידות, כדברי תלמידו הגדול של הבעש"ט, רבי יעקב יוסף מפולנאה: "כי נודע שהאמונה היא דבקות הנשמה בקב"ה" (תולדות יעקב יוסף, קצה, ע"ב).

ו. קדושה דווקא בתוך החיים והטבע – המשנה ההלכתית והחסידית: המסורת היהודית לדורותיה לימדה שהאדם נדרש לעבוד את הא-ל לא רק באמצעות זמנים מקודשים או בטקסים מקודשים, אלא בחיים היומיומיים. הניסוח ההלכתי המרכזי לכך מופיע בהלכות דעות של הרמב"ם. אחרי שהוא מתאר בפ"ג כיצד צריך לעבוד את הא-ל בהקפדה בחיי היום יום, הוא מסיים:

נמצא המהלך בדרך זו כל ימיו עובד את ה' תמיד, אפילו בשעה שנושא ונותן ואפילו בשעה שבועל, מפני שמחשבתו בכל כדי שימצא צרכיו עד שיהיה גופו שלם לעבוד את ה'... ועל ענין זה צוו חכמים ואמרו וכל מעשיך יהיו לשם שמים, והוא שאמר שלמה בחכמתו "בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך" (משנה תורה, הלכות דעות, פ"ג ה"ג).

הרב סולובייצ'יק כותב בספרו "איש ההלכה": "קדושה מייצגת חיים מסודרים וקבועים על פי ההלכה, ומוצאת את מילואה בקיום איסורי ביאה, מאכלות אסורים וכיוצא בהם. ולא לחינם כלל הרמב"ם איסורים אלה בספר הקדושה. הקדושה נוצרת על ידי האדם, על ידי בשר ודם" (שם, עמ' 46-47).

הרב שג"ר כתב: "מושג הקדושה נוצר כאשר אתה פועל במציאות התחתונה פעולות שמקורן בעולם העליון. הדבר מעניק ממד גבוה יותר למציאות. עצם השינוי בהתנהגות, עצם החריגה מהחולין הרגיל – שינוי הנובע מהוראה עליונה – הוא המכונן קדושה" (שיעורים על ספר התניא, עורך: אלחנן ניר, ראשון לציון 2021, עמ' 106).

הרעיון של הרמב"ם על "בכל דרכיך דעהו", הפך במשנת החסידות לרעיון יסודי, אבל מתוך מערכת מושגית שונה. מערכת זו יונקת מקבלת האר"י על "עבודת השם בגשמיות" כדרך להעלות את ניצוצות הקדושה שנפלו לתוך כוחות הטומאה, הקליפות, ומתוך תפיסה ש"מלוא כל הארץ כבודו". כלומר, נוכחות הא-ל נמצאת בכל הבריאה, באותה עת שהוא גם נבדל וקדוש ומופרש, וכפי שאומר בעל ה"שפת אמת" מגור:

אבל חיות כל איש ישראל היא חלק א-לקי ממעל. וממילא בכוחו להתקדש גם בעולם הזה. כי השם יתברך מחיה הכל אף כי הוא קדוש ונבדל מכל. וזה שאמר כי קדוש אני ה' ועל ידי זה יכולין להבין כי בכח האדם

משהיא ממריצה את האדם להגיע לדרגת טהרה מוחלטת, מצביעה בפניו על הפער הבלתי עביר שבינו ובין דרגה כזו" (מסעות פילוסופיים-הודו והמזרח, תל-אביב 2005, עמ' 40).

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

 [דף השבועי - אוניברסיטת בר אילן](#)
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

"מיסטריים טרמנדום", תחושת יראה והתפעלות אל מול המסתורין והאחר המוחלט (הקדושה, ירושלים 1999).

חוקר הדתות מירצ'ה אליאדה סבור כי הקדוש קשור במרכז, הן בכל הנוגע למקומות קדושים והן בכל הנוגע לזמן קדוש. בית המקדש מזה וחגים מזה, מבטאים את הקדושה כשונה מהחיים היומיומיים, אולם המרכז מייצג גם סדר מול כאוס שמסביב. הזמן הקדוש הוא חזרה לרגעי היסוד באופן מעגלי של שיבה נצחית שיוצרת בריאה מחודשת, כמו ברעיון השבת היהודי כחזרה על בריאת העולם על ידי הא-ל (המיתוס של השיבה הנצחית – ארכיטיפים וחזרה, ירושלים 2000).

האנתרופולוגית מרי דאגלאס רואה בקדושה את השלמות: "קדושה היא אחדות, שלמות, תקינות, כלילות היחיד והמין" (טוהר וסכנה – ניתוח המושגים זיהום וטאבו, תל-אביב 2010, עמ' 104). חוקי הכשרות מבטאים פן מרכזי בקדושה: "הקפדה על ההפרדה בין קטגוריות הבריאה" (שם, שם). "הם כמו תמרורים המדרבנים את המאמין לחשוב בכל אשר יפנה על האחדות, הטוהר והשלמות של הא-ל" (שם, 109). היא מוסיפה:

כל חוקי המוסר המיני ממחישים את הקודש. ניאוף וגילוי עריות (וי' יח:ו-כ) מנוגדים לקדושה במובן הפשוט ביותר של הסדר הנכון... בפרק י"ט מופיעה רשימת מעשים המפתחת את תפיסת הקדושה בניגוד לבלבול, מגדירה את היוסר וההגינות כקדושים ואת ההונאה והרמאות כמנוגדות לקדושה (שם, עמ' 104).

חוקר הקבלה יוסף דן טוען לעומתם, כי חוקרי מדע הדתות מתבססים על התפיסה הנוצרית לפיה הקדושה היא תחום מובדל ונפרד כשם שמושג ה"דת" הוא מתוחם. אולם היהדות ראתה בקדושה תחום טוטלי. אין ניגוד מוחלט בין הקודש לבין החול. הקדושה צריכה לבוא בתוך החיים דרך קיום המצוות ולימוד התורה, ומרכזיות החוק הדתי (על הקדושה, ירושלים תשנ"ח, פרק א').

בניגוד אליו, דב לנדאו מציג תפיסה לפיה מופעי מושג הקדושה בתורה מצביעים על כך שתכונות הקדושה הן: "הרוממות, המיסתורין, הנורא, הלהט, הצדיקות והבחירה על ידי ה'. מן התכונות הללו משתמע שיש בקדושה יסוד של 'להיות נבדל' מכל שאר תכונות העולם המצויות בתחום החולין ("הערות קצרות לביאור המושג 'קדוש' (או 'קדושה')", דף שבועי לפרשת בחוקותי תש"ס (מספר 342).

חוקר הפילוסופיה שלמה בידרמן טוען ביתר הרחבה כי: "בדתות המערביות, החל מהמקרא, הקדושה היא אפיון מובהק וטיפוסי של הטרנסצנדנטיות... לכן הדרישה מן האדם לפסוע אחר מודל הקדושה הא-לוהי היא, במובן מסוים, דרישה בלתי אפשרית... הקריאה לקדושה, יותר